

OD REDAKTORA

Regionalizm należy do tej grupy „izmów”, które w języku polskim oraz w świadomości Polaków zadomowiły się dopiero w dwudziestym stuleciu. Termin spopularyzował u nas Aleksander Patkowski, twórca i główny ideolog jednego z najbardziej reprezentatywnych dla dwudziestolecia międzywojennego ruchów społecznych. Należy jednak pamiętać, że ruch regionalistyczny na ziemiach polskich zaczął się rozwijać jeszcze w okresie zaborów, zaś rodzima myśl regionalistyczna ma korzenie XIX-wieczne.

W dziejach polskiego regionalizmu ważną rolę odegrał Zjazd Naukowy Kasy im. Mianowskiego w 1920 roku, na którym ówczesni luminarze nauki polskiej zarysowali program badań naukowych na prowincji. Stał się on wytyczną działania dla regionalistów w II Rzeczypospolitej, co znalazło wyraz w *Programie regionalizmu polskiego* (1926), a zarazem przesądził o charakterze całego ruchu, w którym szczególną wagę przywiązywano właśnie do owych badań naukowych na prowincji. Temu celowi służyć miały m.in. Powszechno-uniwersyteckie Regionalne, powoływane przede wszystkim z myślą o nauczycielach i nastawione na rozbudzenie zainteresowań oraz aspiracji naukowych wśród inteligencji mieszkającej na prowincji.

Okazuje się jednak, że regionaliści międzywojenni na tym polu mieli poprzedników. Ideę badań naukowych na prowincji propagował bowiem Ksawery Liske już pod koniec XIX wieku. Świadczy o tym jego referat wygłoszony na II Zjeździe Historyków Polskich w 1890 roku we Lwowie, który przedrukowujemy w dziale „Archiwum myśli regionalistycznej”. Lwowskiego historyka, pioniera badań regionalnych, przypomina na łamach „Małopolski”, kreśląc jego sylwetkę, prof. Feliks Kiryk. Znalazło się również miejsce dla innych postaci wielce zasłużonych dla poszczególnych regionów, jak ks. Władysław Sarna (Jasło), ks. Józef Tischner (Podhale) czy Piotr Galas (Bochnia).

W ramach prezentacji polskiej myśli regionalistycznej, obok referatu prof. Liskiego, publikujemy obszernie fragmenty pracy prof. Walerego Goetla *Zagadnienia regionalizmu górskiego w Polsce*, opublikowanej w 1936 roku, gdzie zawarty został program gospodarczy i kulturalny dla ziem stanowiących południową granicę państwa polskiego. Chciałbym podkreślić, że w tym dziale staramy się przypominać teksty archiwalne raczej z nazwy, gdyż znaleźć w nich można wiele inspirujących myśli,

a także dla zachowania ciągłości intelektualnej w ruchu regionalistycznym oraz pamięci i szacunku dla dorobku poprzedników.

Na zawartość niniejszego tomu złożyły się również referaty wygłoszone podczas IV Spotkań Regionalistów Karpackich oraz teksty napisane specjalnie dla nas przez autorów, z którymi współpraca przynosi nam zaszczyt. Myślę tu zarówno o reprezentantach profesjonalnej nauki, jak profesorowie: Feliks Kiryk, Jacek Wojciechowski, Ryszard Kantor, Marian Kornecki, Krystyna Pawłowska, Franciszek Leśniak czy mniej utytułowani, lecz cenieni w swoich specjalnościach badacze, jak również o tych regionalistach, którzy – na miarę swoich sił i możliwości – realizują testament prof. Liskiego, czyli współtworzą ruch naukowy na prowincji.

W tym roczniku „Małopolski” rozrósł się dział poświęcony instytucjom. Prezentujemy w nim m.in. historię i dorobek Muzeum Etnograficznego w Krakowie z okazji 90-lecia istnienia tej zasłużonej placówki, Związek Ziemi Górskich, działający w ostatnich latach II Rzeczypospolitej oraz Prowincjonalną Oficynę Wydawniczą. Cieszy nas także, że możemy zaprezentować nagrodzone prace nauczycieli, którzy opracowali i realizują autorskie programy edukacji regionalnej.

Zakres problemowo-tematyczny IV rocznika obejmuje regionalistykę w ścisłym tego słowa znaczeniu (badania regionalne, dzieje ruchu regionalistycznego, zasłużone dla niego postaci, instytucje regionalistyczne), jak i zagadnienia pokrewne, łączące się z regionalizmem w różnoraki sposób, lecz dające się rozpatrywać także w innych kontekstach (tożsamość kulturowa, folklor, szkolnictwo, biblioteki, media regionalne i lokalne). Nie zamierzamy bowiem zasklepiać się w ciasnych ramach regionalizmu pojmowanego doktrynalnie, lecz chcemy być otwarci na to wszystko, co tej idei i ruchowi służy lub może być pomocne.

Edward Chudziński